

III. Надворешен сектор

3.1. Биланс на плаќања¹²

Една од целите на макроекономската политика во Република Македонија е остварување на долгорочно одржлив биланс на плаќања. Притоа, поради потребата за реструктурирање на стопанството и забрзување на економскиот растеж, во услови на ниско ниво на домашно штедење, Република Македонија се соочува со потреба за увоз на странска акумулација, што резултира со остварување на дефицит во билансот на плаќања. Сепак, реструктурирањето на стопанството треба да доведе до зголемување на профитабилноста на економските субјекти, односно пораст на домашното штедење и на извозот, што на среден рок треба да резултира со елиминирање на дефицитот во билансот на плаќања.

Заживувањето на економската активност во првите шест месеци од 2000 година, заедно со зголемениот увоз на акцизни стоки непосредно пред воведувањето на данокот на додадена вредност детерминираше зголемување на дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања. Имено, негативното салдо на тековната сметка во овој период достигна 127 милиони САД долари, што е за 81 милиони САД долари или за скоро 2,8 пати повеќе отколку во истиот период од 1999 година. Притоа, треба да се земе предвид несоодветноста на споредбената основа заради крајно депресираниот увоз на стоки во Република Македонија во првото полугодие од 1999 година, детерминиран од кризата во СР Југославија. Имено, споредено со периодот јануари - јуни 1998 година, во истиот период од 2000 година дефицитот на тековната сметка од билансот на плаќања е понизок за 18 милиони САД долари. Притоа, дефицитот е последица на движењата регистрирани во првиот квартал од годината (дефицит во износ од 131 милиони САД долари), додека во вториот квартал, регистриран е суфицит на тековната сметка во износ од 4 милиони САД долари.

Дефицитот во тековната сметка од платниот биланс во првото полугодие од 2000 година се должи на исклучително високиот дефицит во трговскиот биланс во износ од 323 милиони САД долари. Притоа, дефицитот во трговскиот биланс е повисок од соодветниот во истиот период од претходната година за 201 милиони САД долари односно за 2,6 пати, како последица на високиот увоз на акцизни стоки непосредно пред воведувањето на данокот на додадена вредност (прв квартал од годината) и ниската споредбена основа поради кризата во регионот во првото полугодие од 1999 година. Притоа, споредено со истиот период од 1998 година, како порелевантна споредбена основа отколку 1999 година, во првите шест месеци од 2000 година, дефицитот во трговскиот биланс е повисок за 151 милион САД долари, односно за 87,9%. Деталната анализа на трговскиот биланс од тековната сметка на билансот на плаќања покажува значително зголемување на трговскиот дефицит во ставката "генерално стоки, ф.о.б." во првите шест месеци од 2000 година, при што истиот достигна 386 милиони САД долари (132 милиони САД долари во истиот период од 1999 година, и 224 милиони САД долари во периодот јануари - јуни 1998 година). Од друга страна, кај ставката "стоки за доработка" регистриран е суфицит во износ од 61 милион САД долари (42 милиони САД долари во истиот период од 1999 година, односно 50 милиони САД долари во првото полугодие од 1998 година).

Во првото полугодие од 2000 година, дефицитот во ставката услуги во тековната сметка на билансот на плаќања се сведе на 25 милиони САД долари, и е за 26 милиони САД долари понизок отколку во истиот период од претходната година. Намалувањето на дефицитот во оваа категорија е резултат на зголемениот прилив на

¹² Претходи податоци.

средства врз основа на дадени услуги во телекомуникациите, деловните услуги и владини услуги. Од друга страна, и натаму најголем одлив на средства се врши врз основа на добиени транспортни, осигурителни и деловни услуги.

Движењата кај ставката доход од тековната сметка на билансот на плаќања на Република Македонија, во најголема мерка се детерминирани од приливот и одливот на средства врз основа на добиена и платена камата. Имено, во првите шест месеци од 2000 година, кај оваа ставка беше регистриран дефицит во износ од 28 милиони САД долари (16 милиони САД долари во истиот период од претходната година), при што 22 милиони САД долари претставува нето-одливот на средства врз основа на камата.

Табела 16

Биланс на плаќања на Република Македонија

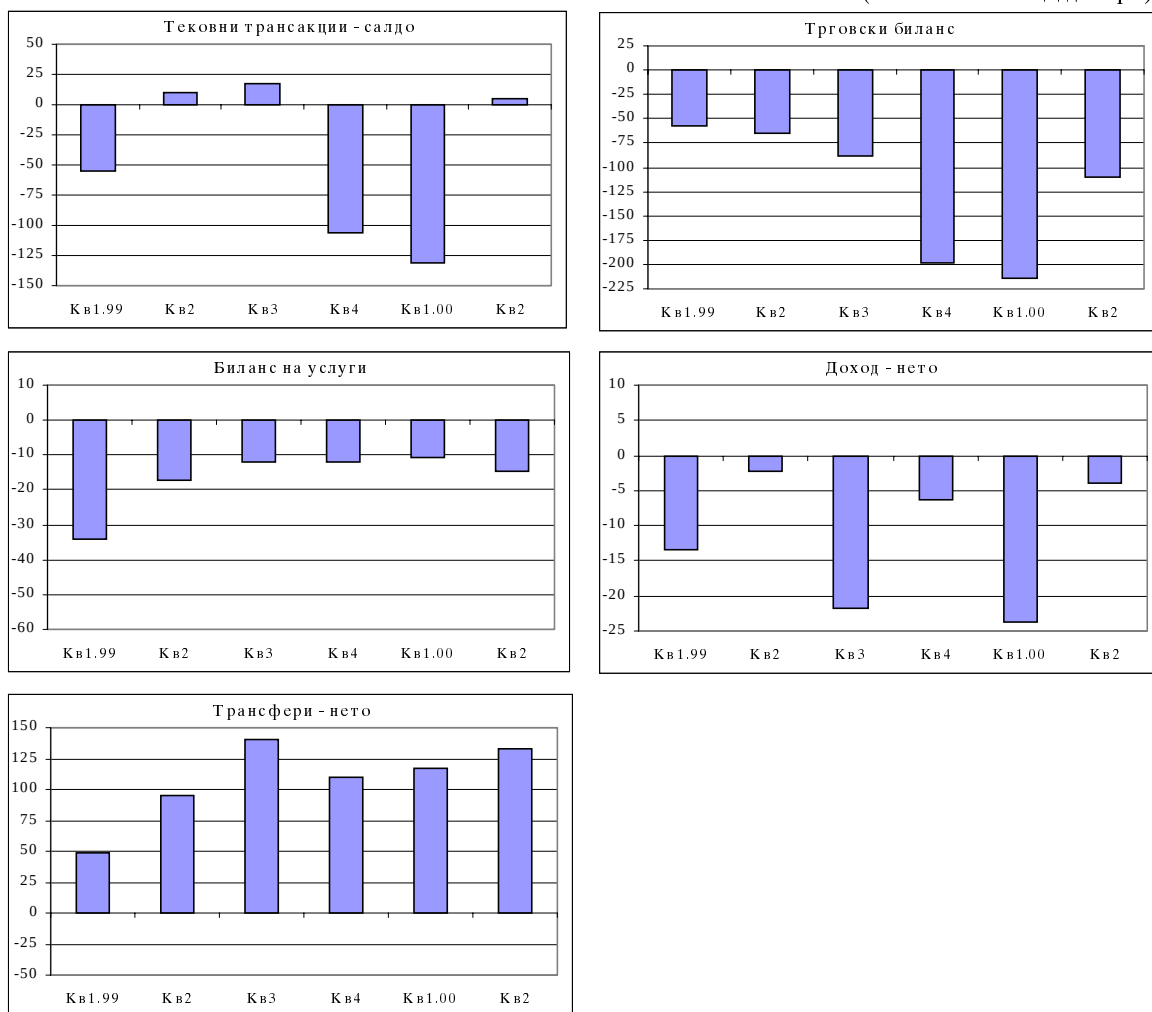
(во милиони САД долари)

	1999						2000		
	Кв.1	Кв.2	Кв.1+Кв.2	Кв.3	Кв.4	1999	Кв.1	Кв.2	Кв.1+Кв.2
1. Тековни трансакции	-55	9	-46	18	-107	-135	-131	4	-127
СТОКИ, нето	-57	-66	-122	-88	-198	-409	-214	-110	-323
Извоз, ф.о.б.	253	250	504	346	343	1.192	330	318	648
Увоз, ф.о.б.	-310	-316	-626	-434	-541	-1.601	-544	-428	-971
УСЛУГИ, нето	-34	-17	-51	-12	-12	-75	-11	-15	-25
ДОХОД, нето	-13	-2	-15	-22	-6	-44	-24	-4	-28
од кој: камата, нето	-13	-2	-15	-21	-6	-43	-21	-1	-22
ТЕКОВНИ ТРАНСФЕРИ, нето	49	94	144	140	110	394	117	133	249
Официјални	15	36	52	5	11	67	4	32	35
Други	34	58	92	135	99	327	113	101	214
2. Капитални и финансиски трансакции	27	-53	-26	35	-72	-63	113	-23	90
КАПИТАЛНИ ТРАНСАКЦИИ, нето	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Капитални трансфери, нето	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Официјални	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Други	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Стекнување/располагање со неп.неф.ср.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ, нето	27	-53	-26	35	-72	-63	113	-23	90
Директни инвестиции, нето	12	8	20	4	6	30	30	58	88
Портфолио инвестиции, нето	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Други инвестиции, нето	12	-33	-21	0	61	39	79	18	97
Трговски кредити, нето	-23	-13	-36	-21	55	-2	66	10	76
Заеми, нето	-3	-1	-4	63	-4	55	-6	8	2
од кои: отплати на ДНО	-4	-2	-6	-1	-1	-8	-1	-1	-2
Валутни и депозити, нето	33	-25	9	-67	3	-55	-7	-7	-15
од кои: комерцијални банки, нето	33	-15	18	-62	3	-40	-7	-22	-29
Други, нето	4	5	9	25	7	41	26	8	34
Официјални резерви (- = зголемување)	4	-27	-24	-86	-32	-141	5	-100	-95
3. Грешки и пропусти	28	43	72	64	71	207	18	19	37

Единствена категорија од тековната сметка од билансот на плаќања на Република Македонија на која вообичаено се регистрира суфицит се трансферите, кај кои во првото полугодие од 2000 година беше регистриран суфицит во износ од 249 милиони САД долари. Притоа, споредено со истиот период од 1999 година, тие се повисоки за 106 милиони САД долари или за 73,6%. Високиот суфицит во најголем дел е резултат на високиот прилив на приватни трансфери, (382 милиони САД долари), поточно откупена ефективна (243 милиони САД долари). На нето-основа, приливот на средства од приватни трансфери достигна 214 милиони САД долари, а од официјални трансфери 35 милиони САД долари.

Графикон 22

Компоненти на тековната сметка на билансот на плаќања (во милиони САД долари)

Врз основа на капитално-финансиски трансакции, во првите шест месеци од 2000 година, во Република Македонија остварен е нето-прилив на средства во износ од 90 милион САД долари, наспроти истиот период од 1999 година, кога беше регистриран нето-одлив на средства кај оваа ставка. Притоа, како и во изминатиот период, целосниот прилив беше остварен преку финансиските трансакции.

Приливот на средства регистриран кај финансиските трансакции е резултат на зголемените странски директни инвестиции, како и на позитивното салдо во категоријата "други инвестиции". Имено, во периодот јануари - јуни 2000 година, нето странските директни инвестиции во Република Македонија достигнаа 88 милион САД долари, како резултат на продажбата на неколку поголеми стопански субјекти на стратешки инвеститори ("Стопанска банка" - а.д. Скопје; АДОР "Македонија" и др.). Во однос на истиот период од 1999 година, странските директни инвестиции во 2000 се повисоки за 69 милион САД долари, односно за повеќе од 4,5 пати, што во голема мера е резултат на ниското ниво на странски инвестиции во периодот на Косовската криза. Споредено со истиот период од 1998 година, година во која беше регистриран највисок износ на странски директни инвестиции во Република Македонија, во периодот јануари - јуни 2000 година тие се повисоки за 66 милиони САД долари, односно за 4,0 пати.

Кај категоријата "други инвестиции, нето", во првото полугодие од 2000 година регистриран е суфицит во износ од 97 милиони САД долари, за разлика од истиот период од 1999 година кога беше регистриран дефицит во износ од 21 милиони САД долари, и тоа најмногу како резултат на приливот на средства врз основа на добиени трговски кредити (нето-прилив во износ од 76 милиони САД долари). Врз основа на т.н.р. "други" инвестиции, прогласениот мораториум на долгот кон Парискиот клуб на доверители и репрограмот во првите шест месеци од 2000 година остварен е прилив на средства во износ од 34 милиони САД долари.

Во првите шест месеци од 2000 година, кај категоријата "заеми, нето" од билансот на плаќања на Република Македонија беше регистриран прилив на 2 милиони САД долари, односно користените среднорочни и долгорочни кредити ги надминаа отплатените за 2 милиони САД долари. Притоа, од отплатените обврски на Република Македонија во износ од 59 милиона САД долари, 2 милиона САД долари отпаѓаат на отплата на достасани неизмирени обврски.

Истовремено, девизните обврски на комерцијалните банки се намалија за 29 милиони САД долари, што резултираше со нето-одлив на средства кај категоријата "валути и депозити" од 15 милиони САД долари. Официјалните девизни резерви на Народна банка на Република Македонија се зголемија за 95 милиони САД долари, пред сè како резултат на операциите на НБРМ на девизниот пазар.

3.2. Надворешно-трговска размена

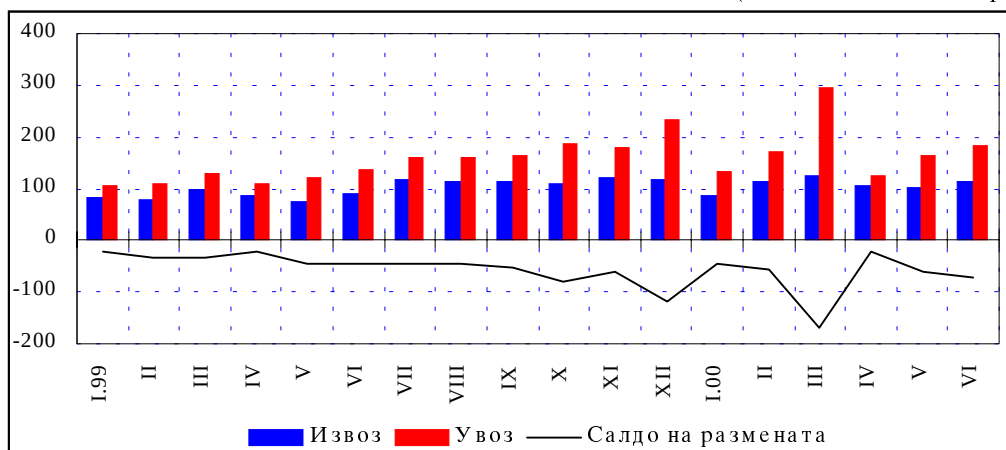
Во првите шест месеци од 2000 година, како резултат од воведувањето на данокот на додадена вредност и интензивизираната економска активност, дојде до рапидна експанзија во надворешно-трговската размена на Република Македонија. Имено, во овој период, Република Македонија размени со странство стоки во вредност од 1.727,5 милиони САД долари, што споредено со истиот период од претходната година претставува пораст од 513,2 милиони САД долари, односно за 42,3%. Ваквата висока стапка на пораст делумно се должи и на ниската споредбена основа од истиот период од 1999 година како резултат на Косовската криза.

Во периодот јануари - јуни 2000 година, извозот на стоки од Република Македонија достигна 647,9 милиони САД долари што во однос на истиот период од 1999 година претставува зголемување за 143,6 милиони САД долари или за 28,5%. Притоа, во првиот квартал од годината вредноста на извезените стоки достигна 330,4 милиони САД долари, а во вториот квартал од годината беа извезени стоки во вредност од 317,5 милиони САД долари. Зголемениот извоз се должи на обновувањето на договорите за извоз на производи во текстилната индустрија и во црната металургија и производството на обоени метали, зголемената цена на овие производи на светските берзи како и сеуште високата побарувачка за стоки на Косово.

Набљудувано по поодделни производи, во периодот (јануари - јуни 2000 година), најмногу се извезуваа валани производи (137,6 милиони САД долари или 21,2% од вкупниот извоз). Од категоријата на текстилни производи, чиј извоз во првите шест месеци од 2000 година достигна 90,2 милиони САД долари, во овој период најмногу беа извезувани машки кошули од памук (25,8 милиони САД долари) и женски блузи, кошули и полу-блузи (21,7 милиони САД долари). Извозот на нелегиран цинк во овој период достигна 33,6 милиони САД долари, или 5,2% од вкупниот извоз.

Графикон 23

Извоз, Увоз и Салдо на надворешно-трговската размена
(во милиони САД долари)

Интензивираната економска активност во првите шест месеци од 2000 година (пораст на индустриското производство за 10,6% во однос на истиот период од 1999 година, зголемен извоз за 28,5%), кореспондира со зголемениот увоз на стоки и производи за доработка. Истовремено, зголемувањето на цената на нафтата на светските берзи како и ефектот што го имаше данокот на додадена вредност непосредно пред неговото воведување врз акцизните стоки делуваа во правец на значително зголемување на вредноста на увезените стоки. Имено, во првите шест месеци од 2000 година, увозот на стоки во Република Македонија достигна 1.079,7 милиони САД долари, што споредено со истиот период од претходната година е за 369,6 милиони САД долари или за 52,1% повеќе. Притоа, увозот на стоки во првиот квартал од годината изнесуваше 604,9 милиони САД долари, при што само во март, непосредно пред воведувањето на данокот на додадена вредност тој достигна 300,2 милиони САД долари. Иако се очекуваше дека по воведувањето на данокот, ќе дојде до значително намалување на увозот, сепак, и во вториот квартал од годината, со исклучок на април, регистрирани беа високи износи на увоз на стоки, пред сè поради интензивирањето на договорите по т.н.р. “лон” принцип во текстилната индустрија и црната металургија.

Како резултат на порастот на цената на нафтата, вредносното учество на овој производ во вкупниот увоз на Република Македонија значително се зголеми и достигна 81,2 милиони САД долари или 7,5% од вкупниот увоз. Како резултат на исклучително високиот увоз во првите три месеци, во периодот јануари - јуни 2000 година, увозот на автомобили и останати возила достигна 53,4 милиони САД долари, (4,9% од вкупниот увоз) и 14,7 милиони САД долари (1,4% од вкупниот увоз), соодветно, што се должи на воведувањето на данокот на додадена вредност и неговиот ефект врз цените на акцизните производи, меѓу кои се и автомобилите. Потоа следуваат производи кои вообичаено се наоѓаат на листата на најувезувани производи во Република Македонија, и тоа: пченица (12,3 милиони САД долари), други лекови за малопродажба (11,6 милиони САД долари) итн.

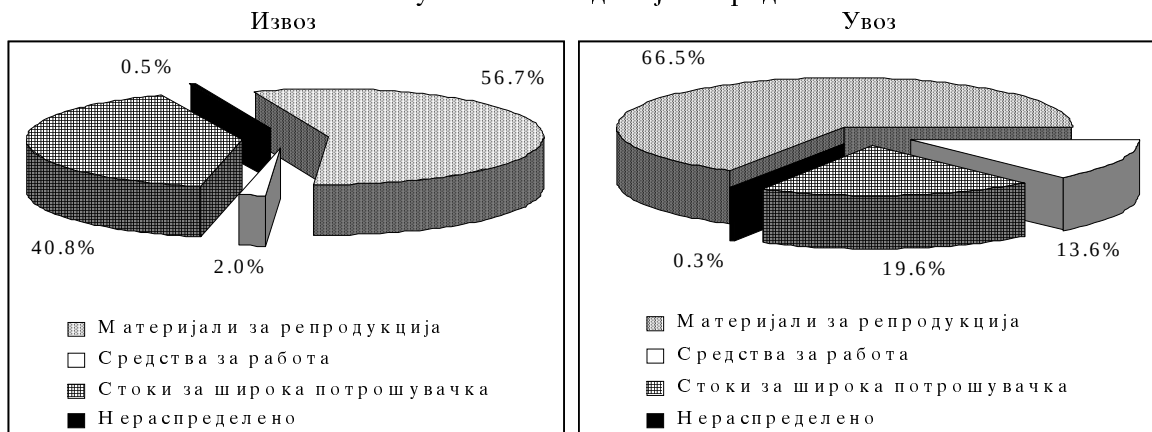
Значителното зголемување на надворешно-трговската размена на Република Македонија во услови на значително повисок пораст на увозот на стоки во однос на извозот резултираше со неповолни движења во билансот на размената на Република Македонија со странство. Имено, негативното салдо во надворешно-трговската размена на Република Македонија во првите шест месеци од 2000 година достигна 432,0 милиони САД долари. Споредено со истиот период од 1999 година, во 2000 година дефицитот во размената е поголем за 226,4 милиони САД долари, односно за

110,1%. Притоа, освен во април, кога беше регистриран релативно низок дефицит во износ од 22,7 милиони САД долари, во останатите месеци регистрирани беа високи негативни салда во размената на стоки со странство, при што само во март, увозот на стоки го надмина извозот за цели 174,0 милиони САД долари.

Од аспект на економската намена на разменетите стоки, експанзијата во размената на стоки со странство е резултат на зголемениот увоз и извоз на сите видови производи (освен во извозот на средства за работа). Сепак, во поглед на структурата на размената со странство, во првите шест месеци од 2000 година доминираат производите за репродукција, и тоа со учество од 56,7% на страната на извозот и 66,5% на страната на увозот. Притоа, споредено со истиот период од 1999 година, нивното учество во вкупниот извоз и увоз се зголеми за 9,3 процентни поени и 4,0 процентни поени соодветно, за сметка на намалувањето на учеството на стоките за широка потрошувачка за 7,3 процентни поени на страната на извозот и за 4,7 процентни поени на страната на увозот. Со тоа, учеството на извозот на стоки за широка потрошувачка во вкупниот извоз се сведе на 40,8%, а на страната на увозот на 19,6%. Средствата за работа во овој период учествуваа со 2,0% во вкупниот извоз, односно со 13,6% во вкупниот увоз.

Графикон 24

Извоз и Увоз на Република Македонија според економска намена

Во првите шест месеци од 2000 година, дојде до извесни промени во структурата на надворешно-трговската размена на Република Македонија според економските групации на земји. Имено, и покрај тоа што на страната на извозот и натаму доминираат развиените земји (64,5% од вкупниот извоз), пред сè земјите од Европската Унија (44,0% од вкупниот извоз), како резултат на обновувањето на транспортните врски низ СР Југославија и отварањето на југословенскиот пазар дојде до рапидно зголемување на македонскиот извоз во републиките од поранешната СФРЈ. Со тоа, учеството на оваа групација на земји во вкупниот извоз на Република Македонија достигна 30,1%. Потоа следат земјите од Централна и Источна Европа во кои беа извезени 4,6% од вкупниот македонски извоз во овој период.

Табела 17

**Стоковна размена на Република Македонија со странство
според економските групации на земји**

	Извоз			Увоз			Структура	
	мил. САД долари		индекс I-VI 2000	мил. САД долари		индекс I-VI 2000	извоз (%)	увоз (%)
	I-VI 1999	I-VI 2000	I-VI 1999	I-VI 1999	I-VI 2000	I-VI 1999	I-VI 2000	
ВКУПНО	504,3	647,9	128,5	710,0	1.079,7	152,1	100,0	100,0
Развиени земји	358,2	417,6	116,6	376,7	502,1	133,3	64,5	46,5
ЕУ	272,7	284,7	104,4	300,2	401,5	133,8	44,0	37,2
ЕФТА	11,0	20,1	182,2	10,0	16,2	162,8	3,1	1,5
Други развиени земји	74,5	112,8	151,4	66,6	84,3	126,7	17,4	7,8
Земји на Цент.и Ист. Европа	38,2	28,0	73,2	33,5	322,5	241,6	4,3	29,9
Неразвиени земји	0,7	0,5	70,1	0,7	0,8	115,8	0,1	0,1
Земји во развој	11,6	5,9	50,3	44,2	53,1	120,0	0,9	4,9
Републики од поранешна СФРЈ	92,4	195,1	211,1	154,9	201,1	129,9	30,1	18,6
Останати земји	3,1	0,9	27,4	-	-	0,0	0,1	0,0

Од друга страна, интензивираната економска активност во индустриите за производство и проработка на железо и челик, кои во голема мера зависат од увозот на репроматеријали од Украина и Русија, резултираше со интензивирање на увозот од земјите од Централна и Источна Европа. Со тоа, учеството на оваа групација на земји достигна 29,9% од вкупниот увоз, со што го завзема второто место, веднаш зад развиените земји на кои отпаѓа 46,5% од вкупниот увоз (од тоа 37,2% на Европската Унија). Учеството на републиките од поранешната СФРЈ во вкупниот увоз на Република Македонија во првите шест месеци од 2000 година се сведе на 18,6%.

Табела 18

**Десет најголеми трговски партнери на Република Македонија
во периодот јануари - јуни 2000 година**

	Обем на стоковна размена во милиони САД долари		Извоз во милиони САД долари		Увоз во милиони САД долари		Покриеност на увозот со извоз
	Учество	Учество	Учество				
	I-VI, 2000						
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	1.727,5	100	647,9	100	1.079,7	100	60,0
од тоа:							
Германија	255,7	14,8	122,9	19,0	132,9	12,3	92,5
СР Југославија	248,4	14,4	153,6	23,7	94,8	8,8	162,1
САД	130,6	7,6	98,2	15,2	32,4	3,0	302,6
Украина	126,5	7,3	0,3	0,0	126,2	11,7	0,2
Грција	123,3	7,1	38,4	5,9	84,9	7,9	45,3
Италија	110,6	6,4	52,8	8,1	57,8	5,4	91,3
Русија	102,5	5,9	5,4	0,8	97,1	9,0	5,5
Словенија	87,0	5,0	14,1	2,2	72,9	6,8	19,4
Бугарија	61,7	3,6	13,7	2,1	48,0	4,4	28,5
Хрватска	48,3	2,8	17,5	2,7	30,8	2,9	56,7
Вкупно (10 најголеми партнери)	1.294,7	74,9	516,8	79,8	777,9	72,0	66,4

Во првите шест месеци од 2000 година, во размената на стоки помеѓу Република Македонија и сите нејзини поважни трговски партнери беше регистриран пораст, при што тој беше најинтензивен во размената на стоки со СР Југославија, Украина и Русија. Сепак, и понатаму најважен трговски партнер на Република Македонија е Германија, со која беа разменети стоки во вредност од 255,7 милиони

САД долари (14,8% од вкупната надворешно-трговска размена), односно за 20,4 милиони САД долари повеќе отколку во истиот период од 1999 година. Притоа, регистрирани се неповолни движења во структурата на размената со оваа земја, при што извозот е намален за 5,1 милиони САД долари, со што тој се сведе на 122,9 милиони САД долари, или 19,0% од вкупниот извоз. На страната на увозот, благодарение на зголемениот увоз на автомобили и на медицински производи, увозот на стоки од Германија се зголеми за 25,4 милиони САД долари со што достигна 132,9 милиони САД долари или 12,3% од вкупниот увоз на Република Македонија. Како резултат на ваквите неповолни движења, во првите шест месеци од 2000 година, беше регистриран негативен биланс во размената на стоки помеѓу Република Македонија и Германија во износ од 10,0 милиони САД долари, што соодветствува на стапка на покриеност на македонскиот увоз со извоз од 92,5%.

Размената помеѓу Република Македонија и СР Југославија во периодот јануари - јуни 2000 година достигна 248,4 милиони САД долари (14,4% од вкупната размена), и во однос на истиот период од претходната година таа е зголемена за повеќе од 2,1 пати. Притоа, извозот е зголемен за 106,7 милиони САД долари, односно за повеќе од 3,2 пати, како резултат на експанзијата на извозот на сите категории производи особено на Косово, со што тој достигна 153,6 милиони САД долари. Истовремено, увозот на стоки од оваа земја се зголеми за 26,6 милиони САД долари или за 39,0% со што достигна 94,8 милиони САД долари. Ваквите движења резултираа со остварување на суфицит во размената на стоки со СР Југославија во износ од 58,8 милиони САД долари, што претставува стапка на покриеност на македонскиот увоз со извоз од 162,1%.

Како последица на интензивираниот извоз на текстилни производи и производи од црната металургија, во првото полугодие од 2000 година, САД повторно станаа трет најважен трговски партнер на Република Македонија. Притоа, вкупно беа разменети 130,6 милиони САД долари (7,6% од вкупната размена со странство), од кои 98,2 милиони САД долари отпаѓаат на извоз на стоки од Република Македонија, а 32,4 милиони САД долари на увоз на стоки од САД. Суфицитот во размената на стоки со САД во првите шест месеци од 2000 година изнесува 65,8 милиони САД долари, што претставува стапка на покриеност на увозот со извоз од 302,6%.

Како резултат на значително зголемениот увоз во првите шест месеци од 2000 година, дојде до рапидно намалување на стапката на покриеност на македонскиот увоз со извоз во овој период, при што за целиот период таа изнесува 60,2%, наспроти 72,1% во истиот период од 1999 година. Во текот на целиот период (јануари - јуни 2000 година), во размената на стоки со своите десет најважни трговски партнери, Република Македонија оствари позитивен биланс само во размената на стоки со СР Југославија (162,1%) и САД (302,6%). Од друга страна, стапката на покриеност на македонскиот увоз со извоз е најниска во размената со Украина (0,2%), Русија (5,5%) и Словенија (19,4%).

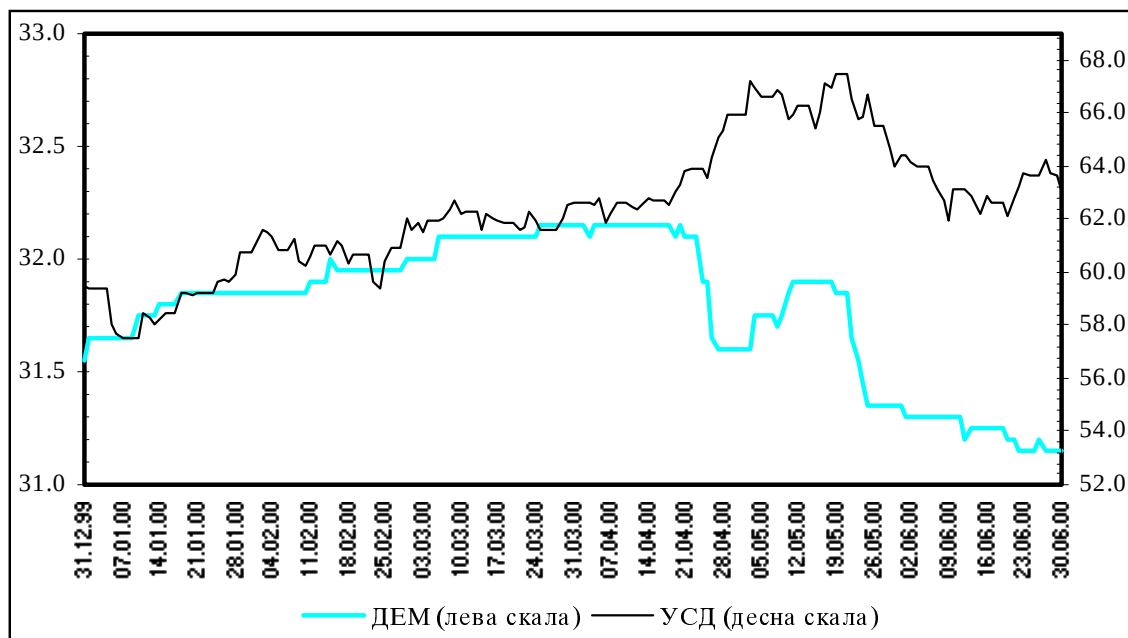
3.3. Девизен курс на денарот

Во првото полугодие од 2000 година НБРМ продолжи успешно да ја имплементира монетарната стратегија на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на германската марка. Имено, во првите шест месеци од 2000 година не беа забележани поголеми осцилации на девизниот пазар, со што девизниот курс на денарот се задржа на таргетираното ниво од 31,0 денар за една германска марка.

За разлика од девизниот пазар, на менувачкиот пазар во првото полугодие од 2000 година беа забележани одредени флукутирања на девизниот курс на денарот во однос на германската марка. Така, во различни периоди тој флукутираше помеѓу 31,15 и 32,15 денари за една германска марка. Периодот непосредно пред воведувањето на данокот на додадена вредност, односно пред 01.04.2000 година, се карактеризираше со зголемен увоз на акцизни производи што доведе до зголемена побарувачка за девизни средства на менувачкиот пазар. Оваа состојба резултираше со депресијација на девизниот курс на денарот и на крајот на март 2000 година тој изнесуваше 32,15 денари за една германската марка, односно депресираше за 1,9% во однос на крајот на 1999 година. Зголемениот прилив на девизи во периодот април-јуни 2000 година доведе до апресијација на курсот на денарот во однос на германската марка при што на 30.06.2000 година се разменуваа 31,15 денари за една германска марка. Зголемената понуда на девизни средства во овој период беше апсорбирана од страна на НБРМ преку нето-откупот на девизи со што се зачува стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на германската марка.

Графикон 25

Дневен среден девизен курс на денарот на менувачкиот пазар

Стратегијата на таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на германската марка, условува девизниот курс на денарот во однос на другите светски валути да се утврдува врз основа на соодносот помеѓу германската марка и останатите валути на светските девизни берзи. Во текот на првите шест месеци од 2000 година, позицијата на американскиот долар во однос на германската марка на светските девизни берзи константно зајакнуваше, при што на 30.06.1999 година, еден американски долар се разменувааше за 2,06 германски марки, наспроти 1,95 на 31.12.2000 година. Тоа резултираше со депресијација на девизниот курс на денарот во однос на американскиот долар за 5,9%, со што истиот на 30.06.2000 година достигна 63,9 денари за еден американски долар.

Реалниот ефективен девизен курс на денарот¹³, пресметан според индексот на движењето на цените на мало, во текот на првите шест месеци од 2000 година¹⁴

¹³ Пресметка на НБРМ.

¹⁴ За јуни 2000 година користени претходни податоци.

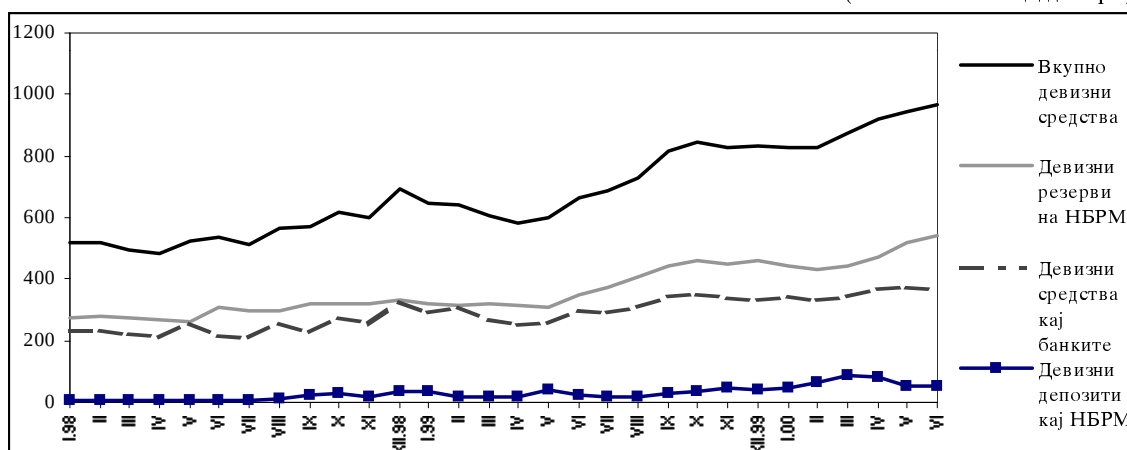
ап्रेसираше за 4,8%, додека во однос на јуни 1999 година, апресираше за 8,8%. Пресметан според индексот на цените на производителите на индустриски производи, во јуни 2000 година, во однос на декември 1999 година, реалниот ефективен девизен курс на денарот апресираше за 1,7%, односно за 6,2% споредено со јуни 1999 година. Ап्रेसијацијата на реалниот девизен курс на денарот е последица на непроменетиот номинален девизен курс во услови на релативно поинтензивниот пораст на домашните цени на мало и цени на производителите на индустриски производи во однос на истите во земјите - трговски партнери на Република Македонија.

3.4. Девизни резерви на Република Македонија

Вкупниот девизен потенцијал¹⁵ на Република Македонија на крајот од јуни 2000 година во однос на 31.12.1999 година се зголеми за 134,5 милиони САД долари, или за 16,1%. Динамички набљудувано, во првите два месеци од годината тој се намали за 6,1 милиони САД долари и на крајот на февруари се сведе на 827,4 милиони САД долари. Меѓутоа, во периодот март-јуни 2000 година остварен е пораст на вкупниот девизен потенцијал, при што тој на крајот на јуни достигна 968,0 милиони САД долари. Порастот се должи на зголемувањето на девизните средства на НБРМ и на девизните средства на депозитните банки.

Графикон 26

Движење на девизниот потенцијал на Република Македонија
(во милиони САД долари)

Бруто девизните резерви на НБРМ во периодот јануари-јуни 2000 година се зголемија за 85,1 милиони САД долари и на 30.06.2000 година изнесуваа 543,5 милиони САД долари. Анализирани динамички, во првите три месеца од 2000 година споредено со 31.12.1999 година, тие забележаа пад од 16,6 милиони САД долари, при што на крајот на март изнесуваа 441,8 милиони САД долари. Намалувањето се должеше главно на потребата од интервенција на НБРМ на девизниот пазар со продажба на девизи, во услови на поголема побарувачка за девизи условена од зголемениот увоз на акцизни производи непосредно пред воведувањето на данокот на додадена вредност. Меѓутоа во април 2000 година, падот не само што беше прекинат туку и во целост беше компензиран, при што бруто девизните резерви на НБРМ достигнаа историски највисоко ниво и на крајот на јуни 2000 година изнесуваа 543,5 милиони САД долари.

¹⁵ Девизните резерви на Народна банка на Република Македонија и девизните средства кај депозитните банки

Зголемувањето на бруто девизните резерви на НБРМ во најголем дел е резултат на остварениот нето откуп на девизни средства на девизниот пазар од страна на централната банка во износ од 70,3 милиони САД долари. Во првата половина од 2000 година остварен е прилив од 10,7 милиони САД долари врз основа на наплатени камати на депонирани девизни средства во странство. Од екстерно финансирање остварен е нето прилив од 16,1 милиони САД долари. На страна на приливите стекнати се средства од странски кредити и донации во износ од 23,7 милиони САД долари, како и дел од приливот на средства од приватизацијата на Стопанска Банка во износ од 17,5 милиони САД долари. На страна на одливите регистрирана е отплата на странски кредити (13,2 милиони САД долари) и сервисирање на долгот на Република Македонија спрема ММФ во износ од 11,9 милиони САД долари. Како последица на депресијацијата на германската марка во однос на американскиот долар и падот на цената на златото на светските берзи, дојде до промена на интервалутарните односи која влијаеше во правец на намалување на бруто девизните резерви на НБРМ за 12,0 милиони САД долари.

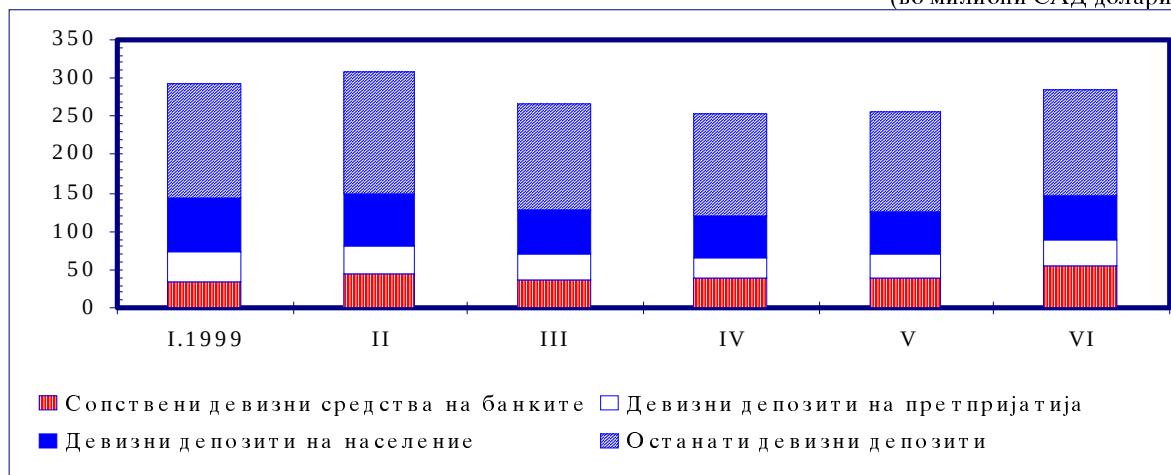
Девизните депозити кај НБРМ, кои во најголем дел се девизните депозити на државните институции и кредити од Банката за Меѓународни Порамнувања (BIS), на крајот на 30.06.2000 година достигнаа 54,7 милиони САД долари. Притоа, во однос на крајот на 1999 година, тие се зголемени за 13,8 милиони САД долари во најголем дел како резултат на доделениот кредит од BIS.

Во услови на пораст на бруто девизните резерви на НБРМ, несклучување на аранжман со ММФ и редовно сервисирање на обврските кон оваа организација, нето девизните резерви на НБРМ, пресметани како бруто девизни резерви намалени за обврските на НБРМ кон ММФ, во првото полугодие од 2000 година, во однос на 31.12.1999 година, се зголемија за 96,8 милиони САД долари. Со тоа, на крајот на јуни 2000 година нето девизните резерви на НБРМ достигнаа 454,2 милиони САД долари, а обврските кон ММФ се сведоа на 89,3 милиони САД долари.

Графикон 27

Структура на девизните средства кај банките

(во милиони САД долари)

Вкупните девизни средства на банките овластени за работа со странство на крајот на јуни 2000 година изнесуваа 369,8 милиони САД долари, односно се зголемија за 35,6 милиони САД долари во однос на 31.12.1999. Тоа се должи на зголемувањето

на девизните депозити на економските субјекти и на сопствените девизни средства¹⁶ на банките за 21,1 и 14,5 милиони САД долари соодветно.

3.5. Функционирање на девизниот и менувачкиот пазар

3.5.1. Девизен пазар

Зголемената надворешно-трговска размена на Република Македонија во првото полугодие од 2000 година, предизвикана од интензивираната економска активност и воведувањето на данокот на додадена вредност, резултираше со значително зголемување на прометот на девизниот пазар (пазар каде што тргуваат банките и претпријатијата). Имено, вкупниот промет остварен во овој период изнесува 793,4 милиони САД долари, и е за 205,8 милиони САД долари, или за 35,0% повисок од соодветниот во истиот период од 1999 година.

Најголем дел од трансакциите се остварени помеѓу банките и претпријатијата (521,4 милиони САД долари или 65,7% од вкупниот промет). Во трансакциите помеѓу претпријатијата остварен е промет во износ од 136,4 милиони САД долари односно 17,2% од вкупниот промет, додека во меѓубанкарските трансакции прометот изнесува 26,1 милиони САД долари, или 3,3% од вкупниот промет на девизниот пазар во првите шест месеци од 2000 година.

3.5.2. Менувачки пазар

Во текот на првите шест месеци од 2000 година, вкупниот промет на менувачкиот пазар достигна 303,1 милиони САД долари, односно за 113,8 милиони САД долари или за 60,1% повеќе отколку во истиот период од претходната година. Притоа, во текот на целиот период, понудата на девизни средства на менувачкиот пазар ја надмина побарувачката, при што нето-откупот на девизи од страна на менувачниците изнесуваше 183,3 милиони САД долари (за 99,5 милиони САД долари или за 118,7% повеќе отколку во минатата година).

Вкупната понуда на девизи на менувачкиот пазар во првото полугодие на 2000 година достигна 243,2 милиони САД долари, и е повисока од соодветната во истиот период од 1999 година за 106,6 милиони САД долари или за 78,1%. Од друга страна, побарувачката на девизи во овој период не отстапуваше многу од вообичаеното и во периодот јануари - јуни 2000 година достигна 59,9 милиони САД долари, односно за 7,1 милиони САД долари или за 13,5% повеќе отколку во истиот период од 1999 година.

3.5.3. Операции на НБРМ на девизниот и менувачкиот пазар

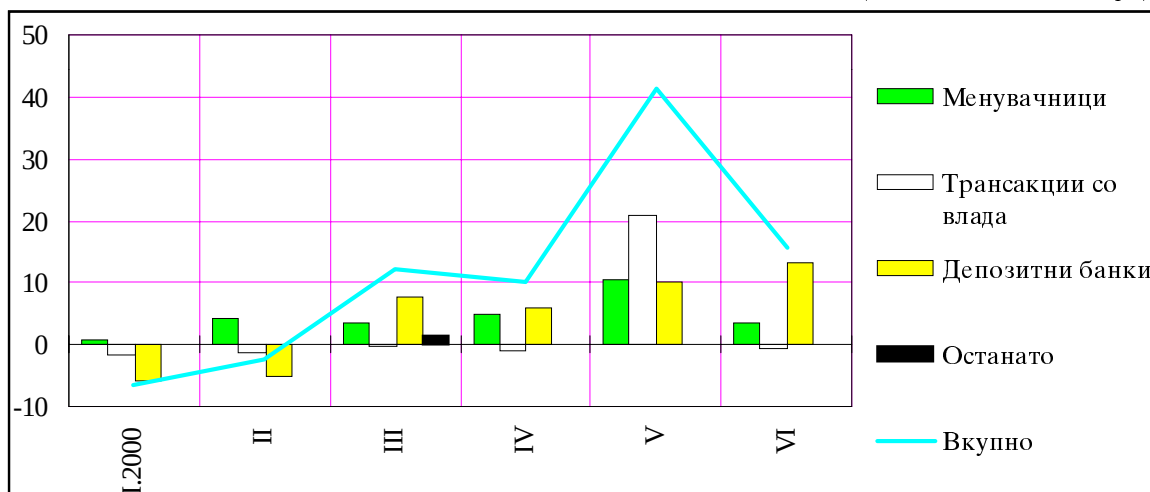
Согласно макроекономската проекција за 2000 година, се предвидуваше во текот на првото полугодие од годината НБРМ да изврши нето-откуп на 17,0 милиони САД долари од девизниот и менувачкиот пазар. Наспроти предвидените движења, во

¹⁶ Разлика меѓу девизните средства и девизните обврски на депозитните банки, при што не се опфатени долгорочните обврски на депозитните банки по странски кредити и краткорочните обврски по странски кредити каде што краен корисник не е самата банка. Во износот на сопствените девизни средства на банките не е инкорпориран делот од девизните штедни влогови на населението со кој согласно постојната регулатива банките можат слободно да располагаат.

периодот јануари - јуни 2000 година на девизниот и менувачкиот пазар НБРМ изврши нето-откуп на 70,3 милиони САД долари, што е повисок износ од проектираниот откуп за цела 2000 година.

Графикон 28

Нето-откуп на девизи од страна на НБРМ на девизниот и менувачкиот пазар
(во милиони САД долари)

Набљудувано од структурен аспект, во првото полугодие од 2000 година, НБРМ изврши нето-откуп на 25,5 милиони САД долари од депозитните банки. Во овој период, од владата беа откупени 15,8 милиони САД долари, што во целост се должи на откупот на грантот во износ од 22,0 милиони САД долари доделен на Министерството за финансии од страна на Американската Агенција за Меѓународен Развој (USAID) во мај оваа година, наменет за санирање на негативните економски последици од минатогодишната криза во регионот. Од менувачкиот пазар НБРМ изврши откуп на 27,4 милиони САД долари. Во останати трансакции, во кои спаѓаат и трансакциите со монетарното злато, НБРМ откупи додатни 1,6 милиони САД долари.

3.6. Надворешен долг на Република Македонија¹⁷

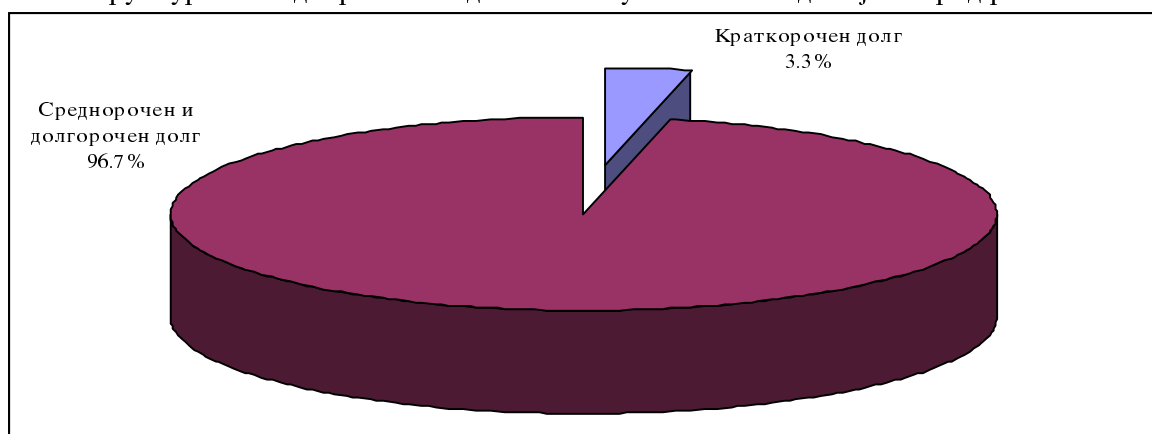
3.6.1. Состојба на долгот и остварени движења во периодот јануари - јуни 2000 година

Вкупниот надворешен долг на Република Македонија на 30.06.2000 година изнесува 1.508,4 милиони САД долари, од што 1.480,9 милиони САД долари, односно 98,2% од вкупниот долг отпаѓаат на главнина, а 27,5 милиони САД долари, односно 1,8% на довтасана камата. Споредено со 31.12.1999 година, вкупниот надворешен долг на Република Македонија е зголемен за 14,8 милиони САД долари, односно за 1,0%. Тоа се должи на зголемувањето на задолженоста по основ на користени среднорочни и долгорочни кредити, при истовремено намалување на задолженоста по основ на користени краткорочни кредити.

¹⁷ Претходни податоци на НБРМ

Графикон 29

Структура на надворешниот долг на Република Македонија според рочност

На крајот на јуни 2000 година, краткорочниот долг на Република Македонија се сведе на 49,1 милиони САД долари, од кои 48,8 милиони САД долари се однесуваат на главнина. Споредено со крајот на 1999 година, тој е намален за 6,0 милиони САД долари, односно за 10,9%. Притоа, во првото полугодие од 2000 година, врз основа на краткорочно кредитирање, повлечени беа вкупно 17,0 милиони САД долари, во најголем дел финансиски кредити (13,3 милиони САД долари). Износот на користени кредити во првите шест месеци од 2000 година, споредено со истиот период од 1999 година е помал за 3,4 милиони САД долари.

За сервисирање на обврските на Република Македонија по користените краткорочни кредити во периодот јануари - јуни 2000 година беа отплатени 15,5 милиони САД долари, од кои 14,2 милиони САД долари главнина и 1,3 милиони САД долари камата. Намалувањето на задолженоста на Република Македонија врз основа на користени краткорочни кредити, во услови на повисок износ на користени отколку отплатени кредити се должи на интервалутарните промени.

Среднорочниот и долгорочниот долг на Република Македонија во првото полугодие од 2000 година се зголеми за 20,8 милиони САД долари, односно за 1,4%, со што на 30.06.2000 година достигна 1.459,3 милиони САД долари. Во однос на структурата на долгот по среднорочни и долгорочни кредити¹⁸, 1.432,1 милиони САД долари (98,1%) отпаѓаат на главнина, 21,6 милиони САД долари (1,5%) е довтасана камата а 5,6 милиони САД долари (0,4%) е оценета задоцнета камата.

Во првото полугодие од 2000 година, врз основа на нови повлечени среднорочни и долгорочни кредити, задолженоста на Република Македонија со странство се зголеми за 61,0 милион САД долари. Притоа, од мултилатералните кредитори беа повлечени 42,7 милиони САД долари, и тоа: од Меѓународната Агенција за Развој (IDA) 27,1 милиони САД долари, од Европската Банка за Обнова и Развој (EBRD) 13,6 милиони САД долари и од Меѓународната Финансиска Корпорација (IFC) 2,0 милиони САД долари. Најголем дел од средствата повлечени од IDA беа наменети за Проектот за структурно прилагодување на социјалниот сектор (14,5 милиони САД долари), како и за Проектот за ургентен увоз (9,2 милиони САД долари). Скоро целиот износ повлечен од EBRD се однесува на втората транша во

¹⁸ Главнината и достасаната неплатена редовна камата од долгот на Република Македонија кон странство на 30.06.1999 година се прикажани според евиденцијата со која располага НБРМ, додека за износот на затезната камата на достасаните, а неплатени обврски спрема кредиторите со кои сеуште не се регулирани меѓусебните односи е извршена проценка.

износ од 13,4 милиони САД долари од кредитот доделен на А.Д. "Македонски Телекомуникации". Средствата добиени од IFC, во износ од 2,0 милиони САД долари, се наменети исклучиво за кредитна поддршка на приватниот сектор во Република Македонија.

Истовремено, од билатералните кредитори повлечени беа средства во износ од 4,3 милиони, што во целост се должи на средства добиени за реализација на Проектот за развој на приватниот сектор во соработка со Република Кина - Тајван.

Во периодот јануари - јуни 2000 година, од приватните кредитори се повлечени вкупно 14,0 милиони САД долари, од кои 3,3 милиони САД долари претставуваат капитализирана камата согласно договорот за репрограмирање на македонскиот долг со Лондонскиот клуб на доверители. Додатни 10,7 милиони САД долари беа повлечени од останати кредитори, и тоа: 6,9 милиони САД долари во вид на финансиски кредити, 3,1 милиони САД долари во вид на комерцијални кредити и 0,7 милиони САД долари во вид на стокови кредити.

Вкупната отплата на довтасаните среднорочни и долгорочни обврски во првото полугодие од 2000 година изнесуваше 57,7 милиони САД долари, од што 36,9 милиони САД долари главнина и 20,8 милиони САД долари камата. Кон официјалните кредитори беа отплатени 35,1 милиони САД долари, од кои 22,0 милиони САД долари за обврски врз основа на главнина. Притоа, кон мултилатералите кредитори беа отплатени вкупно 33,9 милиони САД долари, од кои 21,2 милиони САД долари се однесува на главнина. Набљудувано по кредитори, најголем дел од средствата беа отплатени кон Меѓународниот Монетарен Фонд (IMF) (12,0 милиони САД долари) и EBRD (9,1 милиони САД долари).

Во текот на првите шест месеци од 2000 година, кон билатералните кредитори вкупно беа отплатени 1,2 милиони САД долари. Притоа, 0,8 милиони САД долари се отплатени врз основа на главнина, додека платената камата изнесува 0,4 милиони САД долари.

За сервисирање на долгот на Република Македонија кон приватните кредитори, во периодот јануари - јуни 2000 година, беа отплатени 22,6 милиони САД долари, и тоа: 14,9 милиони САД долари главнина и 7,7 милиони САД долари камата. Целосниот износ од 14,9 милиони САД долари отплатени врз основа на главнина се должи на отплатата на главнина кон останатите кредитори, и тоа најмогу врз основа на финансиски кредити (9,5 милиони САД долари) и комерцијални кредити доделени на претпријатија (3,3 милиони САД долари). Од вкупниот износ на отплатена камата од 7,7 милиони САД долари, 4,7 милиони САД долари се однесуваат на платена камата кон Лондонскиот клуб на доверители, додека кон останатите кредитори во вид на камата беа отплатени 3,0 милиони САД долари.

На крајот на јуни 2000 година, вкупните довтасани неплатени обврски достигнаа 63,7 милиони САД долари, од кои 42,1 милиони САД долари се однесуваат на довтасана неплатена главнина, а останатите 21,6 милиони САД долари на довтасана неплатена камата. Во однос на 31.12.1999 година, довтасаните неплатени обврски се зголемени за 26,5 милиони САД долари. Согласно Писмото за одложено плаќање од април 1999 година, со Парискиот клуб на доверители е договорено да не се извршува плаќање на обврските на Република Македонија кон овој клуб во текот на една година, со што обврските кон овие кредитори на 30.06.2000 година достигнаа 40,0 милиони САД долари. Останатите довтасани неплатени обврски се обврски кон приватните кредитори, и се однесуваат на невклучувањето на "АПИ" обврзниците во договорот за репрограм со Лондонскиот клуб на кредитори, како и неплатените

обврски кон останатите приватни кредитори кои се должат на финансиската состојба на македонските претпријатија.

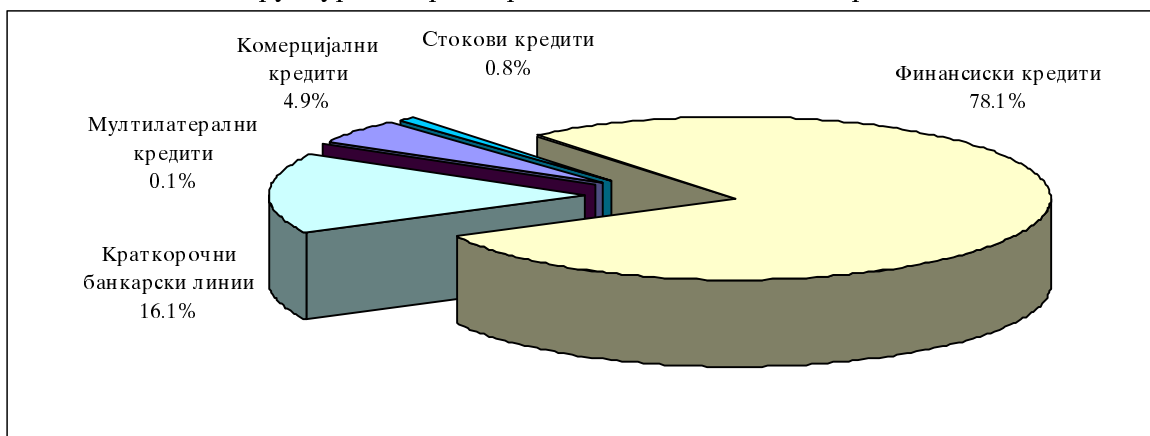
Оценетата задоцнета камата на крајот од првото полугодие од 2000 година достигна 5,6 милиони САД долари, што во однос на 31.12.1999 година претставува зголемување за 3,3 милиони САД долари. Во поглед на структурата, зголемувањето е резултат на проценката за зголемена задоцнета камата кон Парискиот клуб на доверители.

3.6.2. Структура на долгот

Во поглед на структурата на надворешниот долг на Република Македонија врз основа на користени краткорочни кредити, на 30.06.2000 година, најголем дел, односно 78,1%, од вкупниот краткорочен долг, се однесува на користени финансиски кредити. Истовремено, учеството на краткорочните банкарски линии достигна 16,1%, по што следат комерцијалните кредити со 4,9% и стоковите и мултилатералните кредити чие учество е скоро занемарливо. Притоа, споредено со 31.12.1999 година, учеството на финансиските кредити е намалено за 2,6 процентни поени, додека учеството на краткорочните банкарски линии и комерцијалните кредити е зголемено за 4,6 и 2,7 процентни поени, соодветно.

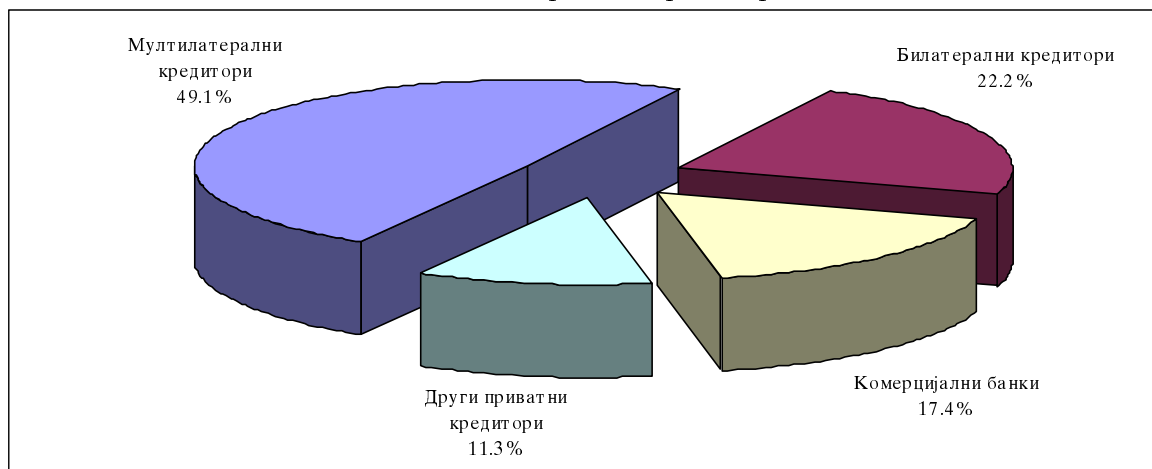
Графикон 30

Структура на краткорочниот долг по видови кредити

Во поглед на видовите на странските кредитори, согласно состојбата на среднорочниот и долгорочниот долг на Република Македонија на 30.06.2000, доминираат официјалните кредитори со 1.041,2 милиони САД долари, односно 71,3% од вкупниот долг (71,7% на 31.12.1999 година). Истовремено, долгот кон приватните кредитори достигна 418,1 милиони САД долари, што претставува 28,7% од вкупниот среднорочен и долгорочен долг на Република Македонија (28,3% на 31.12.1999 година).

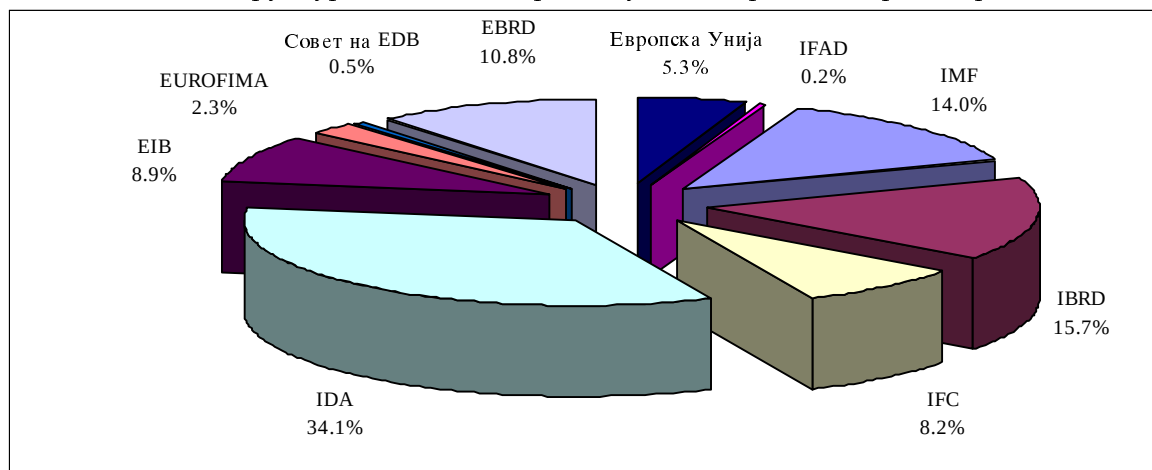
Графикон 31

Структура на среднорочниот и долгорочниот долг
по видови странски кредитори

Во поглед на структурата на долгот на Република Македонија спрема официјалните кредитори, најголем дел од долгот, односно 716,5 милиони САД долари или 68,8%, се однесува на долг кон мултилатералните кредитори. Споредено со крајот на 1999 година, долгот кон мултилатералните кредитори е зголемен за 2,9 милиони САД долари, додека неговото учество во вкупниот долг кон официјалните кредитори е намалено за 0,4 процентни поени. Во поглед на поединечни кредитори, во структурата на мултилатералните кредитори најголем доверител на Република Македонија е IDA со 244,0 милиони САД долари или 34,1%, по што следат Меѓународната Банка за Обнова и Развој (IBRD) со 112,6 милиони САД долари, или 15,7% и IMF со 100,1 милиони САД долари (14,0%).

Графикон 32

Структура на долгот спрема мултилатералните кредитори

Задолженоста на Република Македонија спрема билатералните кредитори на 30.06.2000 година достигна 324,7 милиони САД долари, односно 31,2% од долгот кон официјалните кредитори. Во однос на крајот на претходната година, долгот е зголемен за 7,5 милиони САД долари, а учеството во вкупниот долг кон официјалните кредитори е зголемено за 0,4 процентни поени.

Во првото полугодие на 2000 година, долгот на Република Македонија кон приватните кредитори се зголеми за 10,4 милиони САД долари со што достигна 418,1

милиони САД долари. Притоа, 253,7 милиони САД долари, или 60,7% се обврски спрема комерцијалните банки. Од останатите обврски, 7,3 милиони САД долари, или 44,7%, произлегуваат од повлечени финансиски кредити, 6,6 милиони САД долари, или 40,1% се стокови кредити а 2,5 милиони САД долари, или 15,2% се комерцијални кредити.